

Cuvinte cheie: Transilvania, bronz târziu, Hallstatt, celturi, depozite de bronzuri.

Schlüsselwörter: Siebenbürgen, Spätbronzezeit, Hallstatt, Tüllenbeile, Bronzedepot

În anul 1986, Muzeul Național din Budapesta a achiziționat o parte însemnată a colecției de antichități, ce a aparținut lui Endre Orosz (1871-1945), importantă personalitate a arheologiei transilvănene de la sfârșitul secolului XIX și primele decenii ale secolului XX, autor a numeroase studii, în care și-a valorificat cercetările efectuate în mai multe stațiuni preistorice (Gura Baciului, Gherla, Apahida, Cheile Turzii etc.) sau a publicat repertorii de descoperiri, menționând și unele dintre piesele propriei colecții¹.

În lotul de artefacte ajuns la Budapesta se află, pe lângă ceramică și obiecte de piatră, și un număr relativ mare de piese de cupru și bronz. Dintre acestea din urmă, prezint în articolul de față celturile ce aparțin unui mic depozit, precum și alte cinci celturi², toate descoperite în localități din județul Cluj³:

1. Celt de tip transilvănean (lung. 13,4 cm, greutate. 440 g). Patina verde închis, pe alocuri căzută, culoarea metalului negricioasă. Nr. inv. 86. 13. 52. Fig. 1, 1; 2, 1. Descoperit la Așchileu Mare.

2. Celt de tip transilvănean (lung. 14,3 cm, greutate. 450 g). Tăișul puternic deteriorat, îi lipsește și o mică porțiune dinspre una dintre laturile înguste, turnare greșită la tortiță. Patina verde închis, pe alocuri căzută, culoarea metalului negricioasă. Nr. inv. 86. 13. 51. Fig. 1, 2; 2, 2. Descoperit la Așchileu Mare.

3. Celt cu plisc (lung. 11 cm, greutate. 190 g). Secțiunea ovală, pliscul puternic dezvoltat. Patina negricioasă. Pe piesă se păstrează o etichetă cu înscrisul „444”. Nr. inv. 86. 13. 56. Fig. 1, 3; 2, 7. Descoperit în hotarul localității Jucu de Jos înainte de 1903, an în care piesa, achiziționată de la un fierar, a ajuns la colecționar⁴.

4. Celt cu manșonul găurii de înmănușare drept și îngroșat (lung. 11,1 cm, greutate. 270 g). Corpul mult lățit înspre tăișul convex, puternic deteriorat. Ornamentat sub manșon cu trei nervuri orizontale, de cea mai de jos atârând două motive în formă de V, înscrise unul în altul. Cusăturile de turnare de pe laturile înguste au fost cizelate, urma lor rămânând clar vizibilă. Patina verde închis. Pe piesă se păstrează eticheta cu înscrisul „Sinfalva 362”. Nr. inv. 86. 13. 57. Fig. 1, 4; 2, 3. Celtul aparține depozitului descoperit la Cornești în anul 1898, în punctul *Várfalvi alsó-láb* și i-a fost dăruit colecționarului de către I. Dindár, proprietarul locului unde a ieșit la iveală depozitul⁵.

5. Celt miniatural cu manșonul găurii de înmănușare drept (lung. 8,1 cm, greutate. 140 g). Un prag orizontal puțin mai sus de mijlocul piesei, de aici corpul este lățit înspre tăișul convex. Tortița, cu secțiunea ovală, turtită. Pe și sub manșon nervuri orizontale aproape imperceptibile, de cea mai de jos atârând un motiv în

1 Succinte date despre viața și activitatea lui Endre Orosz în *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, IV (redactor șef Gy. Dávid), Bukarest-Kolozsvár, 2002, 287 sq. O listă aproape completă a lucrărilor lui Orosz cu tematică arheologică este publicată de Á. Tatár, *Patrimonium Apulense* 5-6, 2006, 29 sqq.

2 Mulțumesc și aici doamnei dr. Ildikó Szathmári pentru ajutorul acordat cu prilejul cercetării colecției, în mai 2008 și iunie 2010.

3 În colecția Orosz păstrată la Budapesta se află și un celt, precum și fragmente de celt provenite de la Popești, jud. Cluj. Ele au fost publicate în 1995, împreună cu alte piese din depozitul descoperit în această localitate, vezi Kacsó, *Folia Archaeologica* 44, 1995, 95-106.

4 Orosz 1906, 368.

5 Orosz 1906, 374 sq.; I. Téglyás, *ArchÉrt* 34, 1914, 57.

Carol Kacsó

Muzeul județean de Istorie și Arheologie Maramureș
e-mail: carolkacso@yahoo.de

formă de V. Patina verde cenușie căzută aproape în întregime. Nr. inv. 86. 13. 55. Fig. 1, 5; 2, 4. Provine din împrejurimile orașului Gherla și a fost achiziționat în vara anului 1899, împreună cu o seceră cu cârlig, de la un comerciant din Gherla⁶.

6. Celt miniatural cu manșonul găurii de înmănușare drept (lung. 8 cm, greut. 60 g). Corpul puternic lățit înspre tăișul convex. Decorul, abia perceptibil, constă din trei nervuri orizontale sub manșon, continuate de trei motive în formă de V, înscrise unul în altul. Pe piesă se păstrează eticheta cu înscrisul „Szék”. Nr. inv. 86. 13. 53. Fig. 1, 6; 2, 5. Descoperit la Sic.

7. Celt miniatural cu manșonul găurii de înmănușare drept (lung. 8,4 cm, greut. 70 g). Prevăzut cu aripioare false pe laturile înguste. Aproximativ la mijlocul înălțimii piesei se află un prag orizontal, de aici corpul este mult lățit înspre tăișul convex. Sub manșon se află trei nervuri orizontale, de cea mai de jos atârând o nervură semicirculară. Tortița ruptă din vechime. Pe piesă se păstrează eticheta cu înscrisul „23”, iar în gaura de înmănușare, împăturită, o bucată de hârtie cu următoarea însemnare pe o față: „Kis – és N. Esküllő közt az Adalini útlevégásban. 1898 XII. 3 vásárolva Orosz E.” („între Așchileu Mic și Așchileu Mare, la scurtătura de drum înspre Adalin. Cumpărat de E. Orosz la 3 decembrie 1898” și cu „23” pe cealaltă față. Patina verde deschis, căzută în cea mai mare parte, culoarea metalului gălbui negricioasă. Nr. inv. 86. 13. 54. Fig. 1, 7; 2, 6; 3. Descoperit, așa cum indică eticheta mai sus menționată, între localitățile Așchileu Mic și Așchileu Mare.

*

Localitatea de proveniență a celor două celturi de tip transilvănean a fost stabilită pe baza precizărilor din registrul de inventar al muzeului din Budapesta⁷. Așchileu Mare nu figurează în listele de descoperiri de celturi de acest tip întocmite de M. Roska⁸ și M. Rusu⁹. Celturile sunt însă menționate, pe baza unei informații primite de la Vl. Zirra, de M. Petrescu-Dîmbovița¹⁰, în *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, aici fiind amintit și celtul miniatural descoperit între Așchileu Mare și Așchileu Mic (vezi mai sus nr. 7)¹¹, precum și de T. Soroceanu și É. Lakó¹². Deși lipsesc orice fel de informații cu privire la condițiile lor de descoperire, este de presupus că cele două celturi aparțin unui depozit, ieșit la iveală la o dată în jurul anului 1900.

Depozitele ce conțin în exclusivitate celturi sunt caracteristice, pe cele două laturi ale Carpaților, mai ales secolelor de început ale mileniului I î. e. n.¹³. Pentru faza Bronz târziu 2 (aproximativ Reinecke Bronz D) numărul lor este extrem de redus, depozitele de acest fel reprezentând, potrivit statisticii întocmite de T. Soroceanu și E. Lakó, doar 4,6 % din totalul depozitelor de bronzuri ale acestei faze.

Depozitele de la Așchileu Mare și Uroi¹⁴ sunt singurele din Transilvania, care sunt formate, se pare, doar din celturi de tip transilvănean¹⁵. Celturi de acest tip intră însă în compoziția unui număr mare de depozite

6 Orosz 1906, 369 sq. Potrivit aprecierilor lui Orosz, celtul și seceră nu aparțin aceleleași descoperiri, ele având patina diferită. Colecționarul mai descrie un celt, pe care l-a văzut la același comerciant și care a fost cumpărat, se pare, de la o persoană din Nicula. Celtul (lung. 11,5 cm) era decorat cu șase nervuri pe și sub manșonul găurii de înmănușare.

7 Presupun că, cu prilejul achiziționării colecției, a fost pusă la dispoziția Muzeului Național din Budapesta și o listă în care, pentru unele dintre piese, era precizată localitatea de descoperire, pentru altele numai provincia istorică din care proveneau, și anume Transilvania. Este interesant de remarcat că pentru câteva dintre piese cu localități de descoperire cunoscute din colecția Orosz, de exemplu topoarele de la Vâlcele (fost Baniabic; vezi Orosz, *ArchÉrt* 44, 1930, 228-229; A. Vulpe, *Árte und Beile in Rumänien I*, PBF IX, 2, München, 1970, 27, nr. 1-32), în registrul de inventar apare ca proveniență doar Transilvania.

8 Roska 1938, 155 sqq.

9 Rusu 1966, 35 sqq.

10 Petrescu-Dîmbovița 1977, 153. Descoperirea este inclusă în categoria depozitelor nesigure din Transilvania.

11 I. H. Crișan (coord.), *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, BibMusNap 5, 1992, 39.

12 Soroceanu, Lakó 1995, 192.

13 O listă a depozitelor de celturi pe teritoriul României la Soroceanu, Lakó 1995, 192. O prezentare a problematicei acestor depozite pe un teritoriu mai vast la O. Bratu, *Depuneri de bronzuri între Dunărea Mijlocie și Nistru în secolele XIII-VII a. Chr.*, București, 2009, 60 sqq.

14 Petrescu-Dîmbovița 1977, 72, pl. 70, 1-2.

15 Tot unui depozit format exclusiv din celturi de tip transilvănean le-ar putea aparține și cele două exemplare descoperite la Sighișoara, se pare pe *Dealul Turcului (Wietenberg)*. Ele sunt publicate, fără precizări mai ample, de N. G. O. Boróffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, UPA 19, Bonn, 1994, 76, nr. 398, pl. 130, 4-5, fiind menționate și de I. Andrișoiu, *Descoperirile preistorice*, în I. Andrișoiu, A. Rustoiu, *Sighișoara-Wietenberg*.